

4. Словник української мови: В 11 томах. – Т. I – XI. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980.
5. Щєбликіна Т.А. Роль параметричних прикметників з просторовою семантикою у формуванні лінгвального образу світу: Дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01 / Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди. – Харків, 2001. – 169 с.

The article deals with the research of antonymous relations between qualitative adjectives, revealing the specific character of development and functioning (parallel or unparallel) of opposite relations between the members of antonymous pairs.

Key words: antonymy, antonymous relations, qualitative adjectives, lexical and semantic group, semantic analysis, antonymous pair, paradigmatic characteristics, syntagmatic characteristics.

Т.М. Вознюк

ПАРАМЕТРИ КЛАСИФІКАЦІЇ ВИВЧЕННЯ МЕТАФОРИ (НА ПРИКЛАДІ ПОЕЗІЙ П. М. ПЕРЕБИЙНОСА)

У статті досліджуються основні аспекти метафоричності художнього образу в поезіях П.М. Перебийноса. Висвітлено критерії метафоричності порівняння, види метафори в системі тропів і відношення їх до значення, ступені метафоризації, функції та класифікації вивчення метафори.

Неодмінною, повсюдно присутньою ознакою скільки-небудь об'ємного художньо-літературного тексту є метафора. Насичене метафорою мовлення прийнято називати метафоричним. Таке мовлення – писемне чи усне – втілює у собі впливову й оригінальну силу художнього вислову, подекуди дисгармоніює з його розмовно-побутовою буденністю чи офіційно-діловою трафаретністю. Метафора конкретна, зрима і динамічна. Динамічність полягає уже в самому збудженні нового враження, в оновленні сприйняття. Заснована на глибокій внутрішній подібності, метафора особливо активізує нашу здатність до асоціацій. Ми розуміємо образність як новий крок думки, як рух думки, а рух завжди повертає нашу увагу більше, ніж спокій. Динамічність лежить вже в самій основі образу. Динаміка образу досягається по-різному, наприклад, за допомогою персоніфікації, яка є головною стихією метафоризації. Причому найчастіше вона здійснюється через звичну і непомітну персоніфікацію дії, дієслова, яка відразу робить картину живою. Особливої виразності і динамічності зображеного надає також осмислення абстрактного поняття, почуття як чогось матеріального, речового, внутрішніх психічних рухів – як фізичних, переносних образів із сфери духовної у фізичну тощо. Переносне і буквальне значення слова, образ і значення в образно-матеріальному контексті завжди взаємопов'язані і взаємно переходять одне в одне.

Особливості словесно-образного живописання в метафорах Петра Мойсейовича знаходить своє відображення не лише індивідуальність, а й дух епохи, характер народу. Тропіка письменника – цікаві документи для вивчення поглядів, настроїв, смаків письменника. Загальна концепція образу зумовлюється окремими формами образної думки, що входять в нього. Троп – це не та форма, в яку виливається готова поетична думка, а та, в якій вона народжується. Письменник не придумує словесних образів, а мислить ними. Повноцінний аналіз художнього твору неможливий без аналізу особливостей аспектів метафори П. М. Перебийноса у його творчості.

Ідея статті полягає у висвітленні параметрів класифікації вивчення метафори на прикладі поезій П.М. Перебийноса, так, як метафоричні можливості мови дозволяють висловити нову інформацію (функція пізнання) через нову організацію наявних мовних ресурсів (функція найменування), маркуючи вислів авторським баченням (емоційно-оцінна функція). У метафоричному вислові завжди відчувається присутність алегорії, порівняння, епітета та метонімії. Метафора в творах Петра Мойсейовича Перебийноса формується на основі розширення семантичного обсягу слів та у критеріях метафоричності порівнянь. Аналізуючи класифікацію метафори, за основу потрібно виділити лексико-семантичні та граматичні характеристики її компонентів.

Актуальність роботи в тому, що метафори в мові постійно поповнюються як за рахунок традиційно усталених загальнономовних штампів переносного типу, так і за рахунок авторських новоутворень. Тема дослідження метафори сьогодні найбільше і водночас найменше досліджена. Тому актуальність класифікації її вивчення розширюється з розвитком мови. Так, досліджено на основі аналізу різних видів семантичного переосмислення, лінгвальні виражальні засоби творчості

Т. Шевченка, І Франка, Л. Українки, Т. Костенко, П. Тичини, Є. Маланюка, М. Рильського, В. Сосюри, І. Драча, Б. Олійника і ін. Та, чомусь, не досліджуються поетична мова сучасних поетів.

Метою – є дослідження функцій метафори, видів метафори в системі тропів і відношення їх до значення, критеріїв метафоричності порівняння, основних аспектів метафоричності художнього образу в творах письменника; цілого ряду спостережень, відповідностей, картинок, навіть суджень, що потребує з'ясування детальної систематизації, встановлення закономірностей вживання, узагальнення та функціонування.

Смислове багатство, різноманітність, невичерпність переносно-метафоричного значення залежить від багатства прямого значення, адже в ньому самому закладені можливості для метафоричних асоціацій. Пряме і переносне значення збагачують одне одне. А смислове багатство слова в українській мові справді невичерпне. Письменник шліфує слово, як коштовний камінь, а потім повертає його то однією то, іншою гранню в залежності від свого задуму [6, 30]. Невичерпність відтінків як прямого, так і метафоричного значення в їх взаємодії становить цінність метафори, яка є одним із засобів подолання абстрактності і узагальненості слів і понять для вираження індивідуального, конкретного.

Існують різні ступені метафоризації. Особливо зливаються асоціації при повній метафоричній заміні, коли автор намагається максимально знищити перехід між значенням і образом. Але при дослідженні їх завжди неважко знайти. В складних метафорах об'єднуються крайні, зумовлюючи неповторність і своєрідність образу. Причому це злиття відбувається «одномоментно» – в цьому запорука синтезуючої сили образу. Ця «одномоментність» передусім відрізняє метафору від порівняння [6, 29]. Давно вже відзначено в науці, що розуміння метафори як захованого, скороченого порівняння примітивне, механічне і аж ніяк не визначає специфіки метафори. Це шкільне визначення, що розмежовує різні тропи і на практиці приводить до схематичного, збідненого розуміння образної системи. В порівнянні виразно відчувається два плани, в метафорі вони зливаються. Ось чому неприпустимо вважати метафору скороченим порівнянням і порівняння – подовженою метафорою. Це різні за якістю категорії [6, 40]. Тому, не можна вважати метафору скороченим порівнянням, це якісно різні явища, різні асоціації, зливаючись в метафорі, творять єдиний образ.

Далеко не всі різноманітні асоціації можуть зливатися і утворити зрозумілий єдиний образ. Кожна метафора, якою б вона не була складною, якщо вона має певну об'єктивну художню цінність, не є ірраціональною; характер асоціацій, їх злиття з первісним значенням завжди зумовлені певним ідейно-образним зв'язком з усім контекстом твору або образу, з характером зображуваного моменту. Інакше не відбудеться такого злиття асоціацій, і образ буде потворним, дисгармонійним. Образна асоціація може і повинна бути оригінальною, але в повноцінному художньому образі, вона має бути вмотивованою.

Свіжість асоціацій – необхідна умова цінності образу. Стертість, банальність, може нашкочити для поетичної думки; в подібних умовах така думка просто не зможе народитися. Новизна – це не мета, а засіб для досягнення максимальної образної виразності. Інакше твір буде позбавлений зв'язку словесних мотивацій.

Різні способи художнього мислення породжують різні закономірності побудови образу, образної єдності. Справжній художник навмисне не придумує образу [12, 21]. Шукання асоціацій, влучних і нешаблонних зв'язків відбиває характер образного мислення тієї чи іншої творчої індивідуальності. Романтик, наприклад, любить гіперболу, поетичний ефект – звідси гіперболізованість, риторичність романтичної метафорики. Лише в такому значенні можна говорити про прикрашальний характер тропів у сентименталістів, романтиків: їх тропи також відбивають лад художнього мислення.

Будучи зіставленим смисловим і не маючи визначеної форми, як порівняння або епітет, метафоричність проникає в усі тропи, становлячи образний ґрунт для них. Метафоричні порівняння, в яких присутній момент формального, так і смислового зіставлення, часто сприймаються як ступені до повної метафоричної заміни. Особливо зближається з метафорою, навіть і за формою, приховане порівняння з допомогою орудного відмінка.

Де ж критерії метафоричності порівняння? Поняття «порівняння» в загальному плані надзвичайно широке. В широкому розумінні якість порівняння лежить в основі майже всіх тропів, особливо метафоричної групи. Але ми вживаємо цей термін також і в локальному значенні для позначення одного з видів тропів. Порівняння в широкому розумінні походить від асоціативної природи образного мислення. Воно лежить і в основі метафори, і в основі тропа – порівняння. Різняться метафора і порівняння між собою не лише тим, що в порівнянні зіставлення має

формально-смісловий характер, а в метафорі – смисловий. В метафорі часто також спостерігається двочленність, утворена тим, що порівнюється, і тим, з чим порівнюється : «*І ридає бандура, наче бідна вдова*» [8, 55]; «*Ховала у синім тумані Мурашка-ріка береги*» [7, 137]; «*Витікає з ока небо, як сльоза...*» [8, 24].

В таких метафорах можна помітити навіть певну сталу форму. З другого боку, порівняння має величезну різноманітність форм: тут і канонічні форми порівняння, утворені за допомогою підрядних речень, і прикладка, і порівняння–паралелізм, не кажучи вже про широко розгорнуте смислове зіставлення. Крім того, формальні ознаки порівняння не завжди мають суто порівняльне значення, а часто просто підсилюють значення дієслова.

Критерії метафоричності порівняння можливо в перенесенні значення, але це занадто загальне пояснення. Адже в самому процесі порівняння вже відбувається якесь перенесення. Справа в самому характері зіставлення, асоціацій – тут закладена різниця. В неметафоричному порівнянні асоціація пряма і проста, вона не відлітає далеко від явища і ґрунтується на буквальних прямих ознаках : «*Відшуміло наше літо. І чогось мені тужливо. Може, брат хоч допоможе... Приглядаюся до граба – а він сивий, як і я*» [8, 102].

Тут немає глибоких метафоричних переносних зв'язків, асоціацій ту мають пряме, неметафоричне значення. Отже, динаміка образу – це синтетичність, багатоступеневість, складність асоціацій та порівняння, що зливаються одномоментно [2, 30]. В метафоричному порівнянні цілий ряд асоціацій, кожна з яких може бути метафоричною сама по собі. Не в кожному випадку можна та й немає потреби визначати ступінь метафоричності. Крім того, жива літературна практика весь час вносить корективи, порушує межі теоретичних висновків – в цьому жива сила літератури. А завдання не в тому, щоб втиснути ці факти в схему, а в тому, щоб встановити визначальні закономірності.

Основні аспекти метафоричності художнього образу в творах поета:

- Сфери, з яких автор використовує предмети і явища для створення метафор. Звернення до сфер може дати багато цікавого для характеристики всієї творчості поета. Те, що автор бачить навкруги і у своєму внутрішньому світі, вказує на напрямок його інтересів, на відношення його до об'єктів, на зв'язок з цими об'єктами. Наприклад, психологічна метафора зустрічається в ліричному творі тоді, коли дійсність позбавлена оптимізму ; або це вказує на душевні потрясіння, переживання – тут стане зрозуміло, з яких саме сфер поет черпає заміну таким предметам : «*Впало марення пророче. Земле, Бога не проси. Далеч холодно гуркоче, і ридають полюси...*» [8, 29].

Сфери, з яких беруть аналогії. Нерідко бувають специфічними, вони тісно пов'язані з біографією, любов'ю до знань, до життя людської долі : «*Коли задумуюсь над змістом життя. – вбивцю карає куля розплати.*» [8, 30].

Особлива сфера: людина і природа, тут взаємодія двох сфер. Якщо описується людина, то, як правило, у взаємозв'язку з природними явищами, а коли описується природа, то перевтілюється в людські риси: «*Несу крізь мікросвіт я тінь ледачу. Мурашечки, простіть, що вас не бачу. У космосі думок лечу я тихо.*» [7, 254].

- Функції, тобто проблема участі метафор при написанні поетичного задуму. Їх роль з іншими художніми засобами. Зрозуміло, що функції метафор можливо виявити лише з аналізу образу. Оскільки вони задіяні змістом в системі одного цілого. Функції метафори (здатність виокремлювати й пізнавати нові якості речей, а також формувати нову експресивну лексику, вербалізуючи нові знання та враження): пізнання; найменування мовних ресурсів; емотивно-оцінна функція (вислів авторським баченням).

Важливо звернути увагу на специфіку використання метафор в мовній характеристиці персонажа. Персонаж, якщо він не поет в дійсності. Не буде використовувати багато метафор. Навпаки, реалістично виглядатиме мова героя простонародного і по формі, і по змісту з метафоричним відтінком: «*Поет : - ти чуєш пульс планети ? Нафтовик : - Та ні, це грає нафта. Поет : - Фонтан ! Це кров планети.*» [7, 217]

- Структура метафори, тобто спосіб зв'язку зіставлених предметів, явищ в метафорі; взаємозв'язок першого та другого і їх способи розвитку. Сюди ж відноситься питання про відношення метафори з іншими тропами (метонімією, порівнянням, алегорією, синекдохой). Конкретизувати і пояснити поняття структури метафор можна на наступних прикладах Петра Мойсейовича: «*Затріщала дуплами яблуня дуплава. А душа подумала: впало і пропало...*» [8, 142].

Метафоричність твору ділиться на два аспекти, які рівні між собою за змістом – на тему природи і внутрішнього світу людини, тобто душі. В структурі цієї строфи метафора існує сама по собі, без допоміжних тропів.

Отже, специфічною ознакою аспектів художнього образу – конкретизація як системний компонент; це взаємодія слова-поняття у слово-образ, маркований естетичною оцінкою письменника; це сфери, «структура», функції, через які метафоричні можливості мови дозволяють висловити нову інформацію [6, 26].

В сучасній українській лінгвопоетиці активно досліджуються питання семантики лексичних і синтаксичних одиниць у поетичних текстах, проблеми джерел збагачення поетичної мови художніми засобами. Найбільш звичне і пряме лексичне значення більшості слів починає обростати одним, двома, кількома чи багатьма іншими лексичними значеннями, які найчастіше іменуються трохеїчними, переважно метафоричними, переносними, які належать до образних, емоційно-експресивних властивостей мовлення. Залежно від властивостей і функцій метафори в цілому виділяють такі класифікації цієї поетичної фігури:

1. За мовним рівнем (лексичні, фразеологічні та граматичні метафори).
2. За стилістичним рівнем (індивідуально-стильові та загально-стильові)..
3. За структурою: прості та розгорнені.
4. За подібністю: місце розташування, колір, зовнішній вигляд; фізіологічні та психологічні враження; подібність бажана, неіснуюча.
5. За напрямками розвитку, тематикою: від живого до неживого, і навпаки від неживого до живого; зооморфізми, антропоморфізми, перехід від конкретного до абстрактного.
6. За функціональним рівнем.
7. За граматичними характеристиками: частини мови та синтаксичні особливості.

Така класифікація об'єднує цілий ряд спостережень, відповідностей, картинок, навіть суджень. Необхідність класифікації метафори виявляється особливо наочно в тих випадках, коли нею – метафорою – виражаються складні й невиразні низки думок, збуджених невизначеною множиною дій, слів. За загальним змістом таких рівнів класифікацій, уже давні мислителі ділили метафору за поділом предметів на живі й неживі, з якого впливає чотири роди метафори: або перенесення залишається в межах живого й неживого, від живого до живого, від неживого до неживого; або воно переходить за межі цих розрядів: від живого до неживого, від неживого до живого. По відношенню до форми метафора виражається членом речення, цілим реченням або кількома реченнями. В останньому випадку метафора має форму або алегорії, або уподібнення.

Метафора, як уже відзначалось, найпоширеніший різновид тропа, що виник за принципом подібності двох чи більше предметів, явищ, дій. Така подібність є наслідком близькості предметів, явищ, дій-станів за певною спільною для них ознакою: за кольором, за формою, за функцією, за внутрішньою ознакою.

Насамперед, треба знати походження або назву тропа, яка походить не від якогось іншого слова, а лише від грецького, що по-латині означає “повертаю”. Троп – це зміна або перенесення власного значення слова або виразу на інше із збереженням суті, тобто із збереженням відповідності, значень. Однак у гомерівських порівняннях велика кількість рис образу залишається без вживання, не дає можливості зробити висновок про відповідні риси порівнюваного. Троп – це стилістичний зворот вживання мовної одиниці в переносному значенні з художньою метою.

Види метафори в системі тропів і відношення їх до значення:

Алегорія, іносказання в широкому розумінні охоплює всі випадки відмінності між образом і значенням. Отже, не кажучи вже про можливість застосування цього слова до інших мистецтв, у галузі словесності алегорія збігається з поезією взагалі. Крім того, в більш вузькому розумінні під алегорією розуміють злиття. Алегорія в більш вузькому розумінні є метафора не тільки складна (метафора в одному слові як “розуміння”, “хвилювання”, “чарівний” і в одному реченні або сполученні речень, наприклад, прислів'я, може алегорією і не називатися) [6, 25], але й повна, тобто в словесному виразі немає чітких вказівок на її значення (така, що іншого значення, крім метафоричного, не має). В алегорію може входити уособлення. У вузькому розумінні алегорія – це відповідь на питання “як буває”, “як є”. Але в алегорії звичайність внесена в самий образ. Складність образу відповідає складності питання, на яке і служить відповіддю.

Порівняння або уподібнення як граматична форма, як словесне позначення і образу, і позначуваного, містить у собі метафору. Чим далі образ від позначуваного, тим важче буде розуміння його і тим необхідніше докласти до нього позначуване; навпаки, чим більша спорідненість знака й значення, тим легше перший обходиться без словесного позначення другого, так що в деяких випадках порівняння є лише момент процесу найменування, момент, на якому думка майже ніколи не зупиняється і який тому майже не вимагає особливого словесного виразу. Необхідність метафори або метафоричного порівняння виявляється особливо наочно в тих випадках, коли нею виражаються

складні й невиразні низки думок. Хоч метафорою називається перенесення значення слова з певною подібністю, проте вона відрізняється від порівняння, тому що метафора бере якесь слово абстрактно, замість якоїсь речі, а порівняння порівнює певну властивість речі. Яку ми виражаємо за допомогою часток “так”, “наче”, “як”, “наприклад”.

Епітет також має зв'язок з метафорою, вираженою словом або словосполученням у синтаксичній функції означення чи обставини. Кожен епітет становить стилістично-значеннєвий елемент художнього мовлення.

Метонімія означає перейменування, перенесення з одного предмета, об'єкта, явища на інший, що перебуває з ним у причинному зв'язку, за асоціацією, за сумісністю; що дає змогу провести тісну паралель з метафорою.

Отже, метафора – один з найбільш уживаних, популярних і важливих тропів.

Одним із завдань якого є вивчення засобів пізнання виявів духовного світу людини, передбачає розгляд функцій метафори – здатності виокремлювати та пізнавати нові якості речей, а також формувати нову експресивну лексику, вербалізуючи нові знання й враження.

Міркування Арістотеля про взаємну заміну членів пропорції в метафорі було б справедливе, якби у мові й поезії не було певного напряму пізнання від раніше пізаного до невідомого; якби висновок за аналогією в метафорі був лише безцільною грою в переміщення готових даних величин, а не серйозним шуканням істини [1, 48]. Так, грецький мислитель стверджував, що метафора може бути одночасно знаряддям пізнання й засобом вербального вираження.

Він трактує механізм метафоричного найменування предмета за виділеною ознакою, як один з основних принципів творчості мовного колективу.

Метафора є засобом не лише найменування, але й мислення. Так наступною функцією метафори – є функція пізнання. Функція пізнання полягає в самому новому враженні, в оновленні сприйняття, заснована на глибокій внутрішній подібності. Пізнання лежить вже в самій основі образу на світосприйняття. Динаміка образу досягається по-різному, наприклад, за допомогою персоніфікації, яка є головною стихією метафори. Причому, найчастіше це здійснюється через звичну і непомітну персоніфікацію дії, дієслова, яка відразу робить картину живою.

Емотивно-оцінна функція метафори – особлива виразність і динамічність зображеного, що надає також осмислення абстрактного поняття, почуття як чогось матеріального, речового, внутрішніх психічних рухів – як фізичних, перенесення образів із сфери духовної у фізичну, де завжди присутня новизна і оцінна експресія.

Завдяки метафорі, поезія дає можливість глибше проникнути в таїни світу, людини. Кожна вдала метафора використовується у функції засобу посилення мовленнєвої образності та виразності. Тим-то майстри слова здебільшого вдаються до метафори не тільки як до надійного засобу художнього відтворення дійсності, але й одночасно для створення яскравих мовних образів-знаків цієї дійсності. є чутливим інструментом глибинно-особливого пізнання явищ життя, вони примножують виражальні можливості слів, призводять до появи нових значень у семантиці слова, збагачують його зміст, конотацію. Функції метафори виконують лексико-повнозначні слова (часто в поєднанні із службовими) різної частиномовної приналежності. Найбільш метафоричний і, отже, художній потенціал мають прикметники та дієслова. Прикметники виступають носіями статичної метафоричності, а дієслова, дієприкметники – переважно динамічної. З огляду на це у відриві від контексту чи конкретної мовленнєвої ситуації окреме взяте слово звичайно не стає метафорою, бо в нашій свідомості передусім зберігається пряме лексичне значення слова, тоді як його метафоричні значення виступають здебільшого у прихованій формі, тільки як потенційні, можливі. Лише контекстом і ситуацією визначається, з яким значенням – прямим чи переносним – ужито певне слово в кожному окремому акті комунікації.

Теоретичне і практичне значення статті полягає в тому, що основні положення й результати дослідження можуть мати значення для подальшого вивчення семантичної і стилістичної класифікації вивчення метафори і стати допоміжним матеріалом у вирішенні ряду проблем, ще не розглянутих лінгвістикою поетичного тексту.

Теоретичні положення й матеріали можуть бути використані в процесі підготовки вузівських курсів стилістики української мови, при написанні студентами дипломних і курсових робіт. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання в ході подальшої розробки проблеми метафори, а також вчення про цілісність художнього твору та в стилістиці української мови, при вирішенні багатьох питань, що належать до компетенції художньої гносеології та комунікації, досвід дослідження проблеми може принести практичну користь у вузівському викладанні загальних та спеціальних лекційних курсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арістотель. Поетика.- М., 1957. - С. 48.
2. Арутюнова Н. Д. Теорія метафори. - М.: Прогресс, 1990. - С. 28 - 38.
3. Блек М. Метафора. Теория метафори. – М., 1990. - С. 416.
4. Гусев С. С. Наука і метафора. – Ленінград, 1984. - С. 104 – 119.
5. Гегель. Лекції по естетике. – Сочинения, Т. XII. - М., 1938. С. 418.
6. Коцюбинська М. Х. Образне слово в літературному творі. Питання теорії художніх тропів.- К.: Вид-во Аккад. Наук УРСР, 1960.- С. 23-41.
7. Перебийніс П. Чотири вежі. Лірична диалогія. Том 1. – Київ: Ярославів вал, 2004 - С. 137, 254, 217.
8. Перебийніс П. Чотири вежі. Лірична диалогія. Том 2. – Київ: Ярославів вал, 2004 - С. 24, 29, 55, 102, 142.
9. Налимов В. В. Вероятностная модель языка. - М., 1974.- С. 116 – 134.
10. Огурцов А. П. Этапы интерпретации системности научного значения. – В кн.: Системные исследования: Ежегодник, 1974. - М., 1974. - С. 156.
11. Потебня О. О. Естетика і поетика слова: збірник. – К.: Мистецтво, 1985. - С. 9.
12. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. – М.: Наука, 1986. - С. 21.

In the article the basic aspects of metaphorical of image are probed in the poetries of P. of M. of Perebiynosa. The criteria of metaphorical of comparison, types of metaphor in the system of tropes and relation of them to the value, degrees of metaforizacii, functions and classifications of study of metaphor, are reflected.

І.В. Гайдаєнко

СЕМАНТИЧНА ОСНОВА КОНЦЕПТУ "СЛУХ" У ТВОРАХ М. КОЦЮБИНСЬКОГО

У статті досліджуються семантичні особливості концепту "слух" у творах М.Коцюбинського, представленого лексикою на позначення слухових відчуттів.

Ключові слова: семантика, концепт, лексема, слух, звук, аудіоназва, образ.

Розвиток сучасного українського мовознавства характеризується посиленням інтересом до семантичних особливостей як лексичних, так і ментальних одиниць, що "відбивають складні стосунки мови і мислення" [10,7]. Такі дослідження уможливають розкриття глибинних процесів породження й сприйняття мовлення, що дозволяє виявити основні закономірності, "шляхи розвитку всього словникового складу української мови від його початку до сучасного стану. Більше того, ми повинні знати причини творення кожного слова, час його виникнення... зміни значень і відтінків значень" [11, 271]. У центрі такого вивчення знаходиться процес творення слова, його семантична структура, пов'язана з предметами і явищами об'єктивної дійсності, які людина сприймає, осмислює й оформляє в мовний потік.

Пізнання людиною світу починається із сприйняття довкілля за допомогою: зорових, слухових, дотикових, смакових і нюхових відчуттів. Предмети та явища, що оточують нас, впливають на органи чуття, у результаті чого в нашій свідомості виникають уявлення. Деякі уявлення – це наочні образи дійсності, що можуть відновлюватися в пам'яті, інші – це ті уявлення, які виникли на ґрунті перетворених відчуттів. Відомий польський мовознавець В.Дорошевський писав: "У кожний момент нашого життя ми щось бачимо, чуємо, чогось торкаємося, відчуваємо запахи, смаки, тому природно, що в нас виникає інтерес до форм нашого контактування" [2, 17].

Про багатства навколишнього світу, про звуки і фарби, запахи і температуру ми дізнаємося завдяки нашим органам чуття. З їх допомогою людський організм отримує у вигляді відчуттів різноманітну інформацію про стан зовнішнього та внутрішнього оточення. Як зазначає А.Петровський: „Відчуття – це психологічний процес відображення окремих властивостей предметів і явищ матеріального світу, а також внутрішніх станів організму при безпосередній дії подразників на відповідні рецептори" [9, 117].

Органи чуття – це єдині канали, якими зовнішній світ проходить у людську свідомість. Вони завдяки мовним засобам дають можливість людині відтворювати ментальний образ світу. За допомогою процесу сприйняття ми виявляємо не окремі властивості предмета чи явища, а риси цілого, тому це не пасивне копіювання миттєвого впливу, а творчий процес пізнання. Наука, що вивчає процеси відчуття називається органолептикою. Словник української мови дає таке визначення